

Rondetafelgesprek Tweede Kamer over femicide

Dr. Pauline Aarten, senior onderzoeker bij Fonds Slachtofferhulp en gastonderzoeker bij Universiteit Leiden

Als wetenschapper houd ik mij al jaren bezig met belangrijke vraagstukken rondom slachtofferschap en daderschap van moord en doodslag in Nederland. Specifiek heb ik expertise opgebouwd in de aard, omvang en risicofactoren van partnerdoding. Nu zet ik mij, als senior onderzoeker bij Fonds Slachtofferhulp, in voor (het verstevigen van) de maatschappelijke positie van slachtoffers. Vanuit mijn wetenschappelijke expertise vind ik het essentieel om eerst stil te staan bij de betekenis en toepassing van de term femicide. Vanuit mijn beleidsexpertise zal ik daarna ingaan op de mogelijkheden omtrent de aanpak van femicide.

De term femicide

In één van de eerste publicaties over *femicide*, maar maatschappelijk nog steeds actueel, wordt *femicide* gedefinieerd als vrouwen die door mannen worden gedood om hun vrouw-zijn, gevoed door haat, minachting, plezier of vanuit het idee dat vrouwen als mannelijke eigendom worden beschouwd.¹ Simpel gezegd, *femicide* betreft **het doden van vrouwen vanwege hun gender**.

In deze term zit een aanname waar enige **nuance** op zijn plaats is: dat vrouwen worden vermoord vanwege hun vrouw-zijn.² Uit onderzoek blijkt echter dat er verschillende andere motieven zijn waarom vrouwen worden gedood. Het is lang niet altijd vanwege haar gender. Als voorbeelden wijs ik op een uit de hand gelopen burenruzie of tijdens een gewelddadige beroving.³

Vrouwen worden echter voornamelijk door hun **mannelijke (ex-)partner** gedood (60%). Partnerdoding – vaak synoniem voor femicide – wordt regelmatig in verband gebracht met een misogynistisch motief. Dit komt omdat we partnerdoding frequent zien als het eindpunt van een continuüm van geweld. Hoewel eerder huiselijk geweld en intieme terreur bekend staan als belangrijke voorspellers van partnerdoding⁴ betreft het zeker niet de enige motieven waarom mannen hun vrouwelijke (ex-)partner doden. Ook binnen het fenomeen partnerdoding is er sprake van heterogeniteit. We kunnen niet spreken over een specifiek type slachtoffer, dader en motief. In mijn recent gepubliceerde onderzoek heb ik gevonden dat vrouwen om **verschillende motieven** worden gedood door hun (ex-)partner: na langdurig huiselijk geweld/intieme terreur of omdat de man door grote financiële schulden zijn partner de waarheid niet durft te vertellen uit angst om haar te verliezen. Andere motieven die ik heb gevonden: omdat hun mannelijke partner in een psychose zat ten tijde van het delict of omdat de man het gepest, getreiter en de krenking van zijn (ex-)partner niet meer trok.

Partnerdoding kent vele gezichten en door oog te hebben voor de verschillende typen daders en motieven kunnen we ook beter inspelen op de aanpak en preventie van geweld tegen vrouwen.

Betekent dit dat de term *femicide* weinig of niet bruikbaar is? Nee, de term zorgt dat we aandacht hebben voor geweld tegen vrouwen dat **disproportioneel** veel in gezinsverband plaatsvindt in vergelijking met mannen. En dat is hoognodig, want meer aandacht is nodig om geweld tegen vrouwen achter de voordeur aan te pakken.

¹ Radford J. & Russell D. (1992). *Femicide: The Politics of Woman Killing*. Twayne.

² Zie ook Liem, M.C.A. (2021). Femicide: een kritische reflectie op het gebruik van de term. *Boom Strafblad*, 5, 164-166.

³ Liem, M.C.A., Aarten, P.G.M. e.a. Patterns of Female Homicide Victimization in Europe. Ingediend bij een wetenschappelijk tijdschrift.

⁴ Spencer, C. M., & Stith, S. M. (2020). Risk factors for male perpetration and female victimization of intimate partner homicide: A meta-analysis. *Trauma, Violence and Abuse*, 21(3), 527-540.

Welke aanpak is nodig?

Hoe gaan we geweld tegen vrouwen, en met name partnerdoding, stoppen? Het volledig voorkomen is, naar mijn mening, onmogelijk. Toch zijn er twee belangrijke streefdoelen die het mogelijk maken om geweld tegen vrouwen te verminderen:

- (1) meer aandacht voor de heterogeniteit waarin partnerdoding plaatsvindt via scholing en educatie
- (2) een betere samenwerking tussen juridische- en hulpverleningsinstanties

Een eerste vereiste is dat we bewuster moeten worden dat partnerdoding onder verschillende omstandigheden plaatsvindt. Een vrouw die gedood wordt door een psychotische partner heeft een andere aanpak om toekomstige gevallen te voorkomen dan een vrouw die na een langdurige mishandeling wordt gedood. Hiermee samenhangend moeten we ook bewust zijn van de **verschillende vormen van huiselijk geweld** en mogelijke **rode vlaggen** in een relatie. Dit betekent dat we ons niet moeten blindstaren op fysiek geweld. Ook andere vormen van geweld, zoals psychisch geweld en economisch geweld kunnen een belangrijke rol spelen in de totstandkoming van partnerdoding. Maar ook of een relatie gekenmerkt door dreiging van geweld of zelfdoding is een belangrijke rode vlag. Daarbij is het allereerst belangrijk om de **wetenschappelijke inzichten** over de verschillende vormen en bijbehorende risico's meer te delen met de professionals. Een mooi voorbeeld betreft de [factsheet](#) over intieme terreur van Geweld hoort nergens thuis. Daarnaast ligt er een belangrijke taak in de **scholing van professionals** en **publieksvoorlichting** zodat signalen tijdig herkend worden en ingegrepen kan worden. In het plan 'Aanpak femicide' van Barbara Godwaldt staan mooie concrete actiepunten over betere voorlichting en educatie.

Een tweede vereiste is dat instanties die gericht zijn op de vroegtijdige herkenning en aanpak van geweld in gezinsverband **beter gaan samenwerken**. Zowel onze juridische aanpak als het zorgbeleid zijn sterk gericht op geweld in afhankelijkheidsrelaties en er staat een indrukwekkende formele infrastructuur om kinderen, volwassenen en ouderen te beschermen tegen interpersoonlijk geweld. Uit onderzoek⁵ blijkt echter dat, ondanks de goed bedoelde inspanningen van beleidsmakers en professionals, niet alle slachtoffers van huiselijk geweld ervaren dat zij adequaat geholpen worden. Soms treden er zelfs situaties op die paradoxaal kunnen worden genoemd: de aanpak om slachtoffers te beschermen leidt **niet of onvoldoende tot veiligheid**, het leidt tot **secundaire victimisatie** en soms zelfs tot **herhaald slachtofferschap**. Ter illustratie: soms moeten slachtoffers bij diverse instanties steeds opnieuw hun verhaal doen en screenings doorlopen om in aanmerking te komen voor specifieke voorzieningen of hulp. Wanneer ze niet in aanmerking komen, bestaat het risico dat ze weer terugkeren naar hun gewelddadige partner. Ook professionals ervaren frustraties en knelpunten in de samenwerking met anderen. Illustratief hiervoor is de [Frustratiewijzer](#) van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, Movisie en het Nederlands Jeugdinstituut. Hierin staan de vijf meest voorkomende frustraties maar ook oplossingen van professionals in de samenwerking rond huiselijk geweld en kindermishandeling. Een betere samenwerking, of het aanwijzen van een slachtoffervertegenwoordiger die de partijen samenbrengt en de processen kan stroomlijnen, kan ervoor zorgen dat vrouwelijke slachtoffers uit een (potentieel) gewelddadige situatie kunnen komen en blijven. Doordat er vanuit een **multidisciplinair perspectief** gezamenlijk oog is voor hun behoeften. Alleen samen kunnen we meer betekenen voor vrouwelijke slachtoffers van alle vormen van intiem partnergeweld en erger voorkomen.

Tot slot

Het gezegde 'het gezin is de hoeksteen van de samenleving' is ons allen wel bekend. Maar het gezin kan ook tot een van de meest gewelddadige sociale instituties worden gerekend. Het is belangrijk dat we hier meer aandacht voor hebben in onze aanpak, willen we het aantal vrouwelijke slachtoffers verminderen. Want elk verloren leven is er één te veel.

⁵ Mellaard, A.C. (2022). *Reassembling violence against women in intimate relationships in the Netherlands: An ethnographic analysis of domestic violence policy assemblages in practice*, PhD-thesis, Radboud Universiteit Nijmegen.